

28. april 2016

Militant islamistisk radikalisering

Sammenfatning

Militant islamistisk radikalisering kan beskrives som en dynamisk proces, hvor et individ konverterer til en radikal fortolkning af islam. CTA bemærker, at det er den udtalte vilje eller støtte til vold som middel, som definerer den militante islamisme.

Erfaringer fra danske terrorsager og PET's forebyggede indsats viser, at der ikke er nogen entydig profil for hvem, der bliver militant islamistisk radikaliseret. Flere forhold afgør, om et individ bevæger sig fra radikal holdning til voldelig handling eller vælger at gå en anden vej. Disse forhold omfatter individuelle, såvel som strukturelle og motive-rende faktorer. Det er i krydsfeltet mellem disse faktorer, at den højeste grad af sår-barhed over for radikalisering og vilje til vold opstår.

CTA vurderer, at militant islamistiske budskaber, der præsenterer et sort/hvidt verdenssyn og opfordrer til individuel ansvarstagen og handling, i stigende grad finder klangbund hos voldsparate unge, der føler sig socialt marginaliserede og søger identitet og status. Disse budskaber bæres aktuelt i høj grad frem af lettilgængelig, eksplicit propaganda på sociale medier, som taler direkte til de unge. CTA vurderer, at udråbel-sen af et kalifat i Syrien/Irak af gruppen, der kalder sig Den Islamiske Stat (IS), har fungeret som en accelerator for militant islamistisk radikalisering. Kalifatets tiltræk-ningskraft understøttes af propaganda på sociale medier, hvor IS målrettet og med vi-suel omhu taler direkte til sit publikum.

CTA vurderer, at militant islamistisk radikalisering ofte finder sted i særlige gruppefæl-lesskaber, hvor individer uimodsagt kan opbygge og bekræfte hinanden i et militant islamistisk verdenssyn. Disse gruppefællesskaber tilbyder sårbare individer anerkendelse, identitet og motivation i form af en sammenhængende fortælling om uretfærdighed, der ofte placerer individet i en offerrolle, som legitimerer voldsanvendelse.

CTA vurderer, at sådanne gruppefællesskaber trives i islamistiske miljøer, konfliktzoner, kriminelle bandemiljøer og fængsler, samt i lukkede grupper på sociale medier. CTA vurderer, at særligt ophold i konfliktzoner og/eller relation til kriminelle miljøer kan have betydning for radikaliserede individers kapacitet til at begå voldelige handlinger.

Denne analyse har fokus på militant islamistisk radikaliserings. Den vurderer de faktorer, der fører til radikaliserings, og hvornår og hvorfor radikaliserede personer bevæger sig fra radikal holdning til voldelig handling. CTA anerkender, at radikaliserings ikke alene er knyttet til islamisme og således også kan finde sted i andre, ekstremistiske miljøer.

1. Hvad er radikaliserings: Begrebsafklaring og årsagssammenhænge

CTA definerer radikaliserings som en individuelt betinget, dynamisk psykologisk proces, hvori et søgende og engageret individ i stigende grad:

- stiller spørgsmålstegn ved den eksisterende samfunds- eller verdensorden
- bevæger sig mod et mere ekstremistisk, religiøst eller politisk verdenssyn, ofte med et forenklet sort/hvidt syn på verden
- former sin (nye) identitet i overensstemmelse med dette verdenssyn
- udtrykker personligt ansvar for at ville ændre den eksisterende orden
- udtrykker vilje til at anvende vold som middel til at opnå dette mål

CTA bemærker, at det er viljen til vold, som definerer radikaliserings som et indsatsområde for myndighederne. Politisk eller religiøst engagement udgør ikke i sig selv en trussel.

CTA vurderer, at viljen til vold primært udspringer af strukturelle, individuelle og situationsbestemte faktorer. Strukturelle faktorer er overordnede forhold, som udgør forudsætningerne for, at radikaliserings kan finde sted, men de forklarer ikke i sig selv, hvorfor nogle individer radikaliseres og andre ikke gør. Individuelle faktorer er forhold, der påvirker individers sårbarhed over for radikaliserings. Endelig er situationsbestemte forhold de påvirkninger, der kan virke udløsende for anvendelsen af vold, eller med andre ord de forhold, der afgør om et individ under påvirkning af strukturelle og individuelle faktorer ender med at bevæge sig fra holdning til voldelig handling.

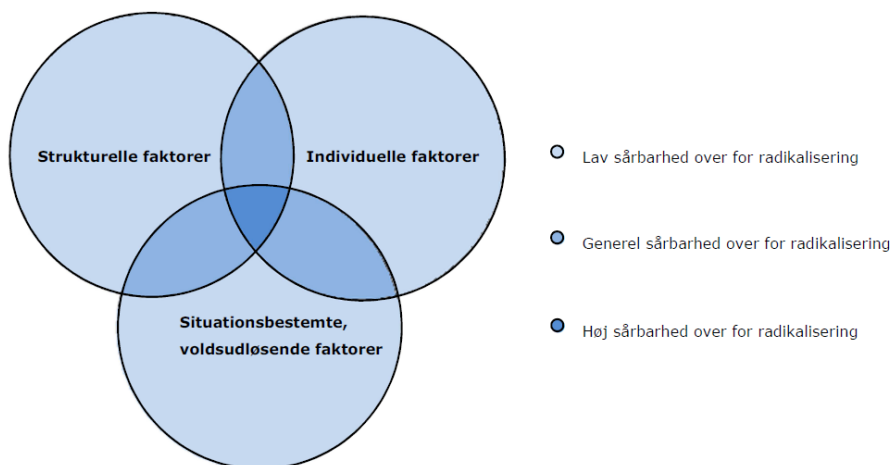
Strukturelle faktorer med betydning for radikaliserings omfatter blandt andet sociokulturelle og -økonomiske forhold, herunder en stigende grad af individualisering i miljøer tidligere præget af traditionelle normer og værdier. Strukturelle faktorer med betydning for radikaliserings kan også være mere lokalt forankrede, såsom graden af individers inklusion på arbejdsmarkedet.

Individuelle faktorer påvirker individers sårbarhed direkte og er sandsynligvis afgørende for, hvem der radikaliseres i voldelig retning. Individuelle faktorer med betydning for radikaliserings inkluderer oplevet eller reel manglende anerkendelse og social, økonomisk eller politisk marginalisering. Individuelle forhold omfatter også psykisk sårbarhed

og social arv, herunder indlært voldsparathed. Hertil kommer alder og køn. Der ses en overvægt af unge og mænd i radikale miljøer.

De situationsbestemte, voldsudløsende faktorer kan være af både objektiv og subjektiv art og kan have kollektiv eller individuel karakter. Eksempler på sådanne faktorer er oplevede eller reelle overgreb mod egen nationale, etniske eller religiøse gruppe ude eller hjemme, eller oplevede krænkelser af f.eks. religiøse tabuer. Individuelt betingede, situationsbestemte faktorer kan f.eks. være dødsfald i nærmeste familie eller en personlig krise, som medvirker til oplevelse af tab af social status, såsom udelukkelse af fællesskabet på en skole, en fyreseddel, eller en fængselsdom.

CTA vurderer, at mens summen af strukturelle og individuelle faktorer påvirker et individs sårbarhed over for radikaliserings, så er det de situationsbestemte faktorer, der virker mobiliserende og udløser hvornår og mod hvem, et radikaliseret individ beslutter sig for at handle voldeligt. CTA vurderer, at det er i krydsfeltet mellem disse faktorer, at den højeste grad af sårbarhed over for radikaliserings opstår.

2. Betydningen af gruppetilhørsforhold

Gruppetilhørsforhold giver identitet og status. CTA vurderer, at graden af gruppetilhørsforhold – det at være en del af en gruppe og i hvor høj grad den enkelte oplever at være det – spiller en væsentlig rolle i individuelle radikaliseringsprocesser. Radikaliseringsprocesser finder ofte sted i et lukket gruppefællesskab, et "ekko-kammer", hvor medlemmer af gruppen uimodsagt kan opbygge og bekræfte hinanden i et bestemt verdenssyn, eller hvor et karismatisk, ledende medlem af gruppen – en radikaliseringsfører – påvirker de øvrige i en bestemt retning. En radikaliseringsfører kan være lokal, men kan også være en radikal person i udlandet med høj status i det pågældende miljø.

Sociale medier som Facebook, YouTube og Twitter er lettilgængelige, virtuelle gruppefællesskaber, hvor idéer, informationer og budskaber kan formidles og deles på tværs af landegrænser. Sociale medier er også hjemsted for lukkede grupperum, hvor radikaliserende budskaber kan deles, herunder eksplicit voldsforherligende propaganda fra blandt andet konfliktzoner. Samtidig er sociale medier bærbare, mobile enheder der er tilgængelige 24/7. CTA vurderer, at sociale medier kan fungere som en accelerator for radikalisering, fordi sociale medier øger tilgængeligheden af radikaliserende budskaber, såvel som hastigheden, hvormed disse budskaber kan spredes og deles. Sociale medier kan derved påvirke individer til ubemærket at bevæge sig fra radikal holdning til voldelig handling. Erfaringer fra PET's forebyggende arbejde indikerer dog, at online radikalisering for de fleste individers vedkommende ikke står alene, men som oftest suppleres med personlig kontakt til andre individer eller grupper.

I de tilfælde, hvor individer radikaliseres på egen hånd, viser erfaringer fra udlandet til gengæld, at online radikalisering og psykosociale faktorer i højere grad spiller en rolle. Selv individer, der formelt står uden for gruppefællesskab, radikaliseres dog sjældent helt alene, men indgår – eller oplever at indgå – i en eller anden form for virtuelt gruppefællesskab. CTA vurderer, at såfremt et individ oplever at stå helt uden for et gruppefællesskab, kan det være en medvirkende faktor til radikalisering.

Behovet for gruppetilhørsforhold kan igangsætte eller forstærke en radikaliseringsproces hos det enkelte individ, alt afhængig af gruppens karakter og det enkelte individs grad af sårbarhed. Deltagelse i en gruppe fører ikke i sig selv til radikalisering, men særlige gruppefællesskaber kan virke fremmende for voldelig radikalisering eller forstærke en allerede igangværende radikaliseringsproces. CTA vurderer, at et individ, der er velforankret i sin identitet, er sværere at flytte i radikal retning.

Fælles for individer, der radikaliseres, er, at de motiveres af en oplevet eller reel uretfærdighed eller krænkelse begået mod individet selv eller mod den gruppe eller det verdenssyn, som individet identificerer sig med. CTA vurderer, at radikalisering er et fænomen i stigning blandt især socialt marginaliserede unge, der søger en identitet, bl.a. fordi ekstremistiske grupper gennem sociale medier formår at kommunikere et sort/hvidt verdenssyn og i stigende grad opfordrer til individuel ansvarstagen og handling som modsvar til oplevet eller reel uretfærdighed.

3. Militant islamistisk radikalisering

Militante islamister er muslimer og deler et langt stykke af vejen religiøs tradition, praksis og helligskrifter med andre muslimer. Militante islamister adskiller sig fra andre muslimer ved deres radikale fortolkning af Koranen og de skrifter (*hadith*), som fortæl-

ler om profeten Muhammads praksis (*sunna*). Militant islamistisk radikaliseringsproces kan derfor beskrives som en proces, hvor et individ – allerede muslim eller ej – konverterer til en radikal og militant fortolkning af islam. Militant islamistiske grupper som al-Qaida og gruppen, der kalder sig Den Islamiske Stat (IS), er sunnimuslimske. Der findes ikke tilsvarende, shiamuslimske grupper med en sammenlignelig global, militant islamistisk dagsorden.

Militante islamister er kendetegnet ved deres fokus på det islamiske ideal om *jihad* (anstrengelse eller kamp på Guds vej). I militant islamistisk fortolkning bliver *jihad* et entydigt påbud, som forpligtiger enhver "sand" muslim til at kæmpe med voldelige midler for at fremme Guds sag eller beskytte andre muslimer. Militante islamister anser sig selv for at være de eneste "sande" muslimer og anklager andre muslimer for at være vantro (*takfir*). Modsætningsforholdet til andre muslimer og andre i det hele taget understreges ved, at militante islamister ikke omtaler sig som muslimer, men som *muwahhidin* (de, som bekender sig til én Gud) eller *mujahidin* (de, som kæmper på Guds vej). Andre omtales som *kuffar* (vantro), *murtaddin* (frafaldne) eller *munafiqin* (hyklere). Militante islamister som IS anerkender ikke shiamuslimer som muslimer, men anser dem i stedet for at være vantro og dermed legitime mål for angreb.

Retfærdighed er et vigtigt element i den militant islamistiske fortælling. Identifikation med historiske eller nutidige, oplevede eller reelle krænkelser og overgreb mod muslimer legitimerer den militant islamistiske kamp og motiverer den enkelte militante islamist. Begivenheder som tegningssagen eller Vestens militære engagement i konflikter i den muslimske verden indgår i denne fortælling og kan fungere som både radikaliserende og situationsbestemte, voldsudløsende faktorer.

Der er ikke nogen entydig profil for individer, der bliver radikaliseret i militant islamistisk retning. Erfaringer fra både danske og udenlandske terrorsager viser dog, at en forholdsvis stor del af de individer, der planlægger eller begår militant islamistisk motiveret terror, deler en række psykosociale træk (individuelle faktorer), der kan have indvirket på deres sårbarhed over for radikaliseringsprocessen og i sidste ende på deres voldsparathed. Disse er:

- Socioøkonomisk marginalisering, herunder fra arbejdsmarkedet
- Ingen, lav eller afbrudt uddannelse
- Fraværende eller voldelig far
- Psykisk sårbarhed eller diagnose, herunder i 2. led (psykisk sårbar/syg eller traumatiseret forælder)
- Indlært voldsparathed via opvækst (familie/socialt miljø)

3.1. Indikationer på militant islamistisk radikaliserings

Indikationer på militant islamistisk radikaliserings kan være:

- Fascination af militant islamisme, herunder terrorangreb og voldsforherligende propaganda
- Online eller fysisk kontakt til personer af militant islamistisk observans
- Lede ved mennesker af anden ideologisk/religiøs observans
- Det at isolere sig fra/undgå omgang med mennesker af sådan anden observans
- Interesse for vold/våben/sprængstoffer
- Ønske om martyrium (*shahada*) eller udrejse (*hijra*)
- Antagelse af et "krigernavn", f.eks. "Abu X al-Muhajir"
- Støtte/vilje til drab på mennesker af anden observans

Militante islamister er selvbevidste og iscenesætter gerne sig selv med flag og koran eller våben i hånd. Flaget angiver gruppetilhørsforhold. Koranen og våbnet angiver, at man kæmper en retfærdig kamp på Guds vej. Den strakte, løftede pegefinger, der ofte ses i militant islamistisk propaganda, symboliserer, at der kun er én Gud.

CTA bemærker, at militant islamistisk radikaliserings er en individuel proces, som ikke nødvendigvis inkluderer alle ovenstående indikationer. CTA bemærker samtidig, at ovenstående indikationer bør give anledning til opmærksomhed, såfremt de optræder hos et individ, der savner status og anerkendelse.

Som et led i processen frem mod militant islamisme kan et individ ændre udseende, klædedragt og adfærd for at markere sit nye tilhørsforhold og understrege modsætningen mellem "dem" og "os". Samtidig kan også almindelige konvertitter til et islamisk miljø have behov for at markere deres nye identitet på synlig og markant vis. Nogle unge eksperimenterer med radikaliserede udtryk som en del af deres identitet uden nødvendigvis at være voldsparate. Sådanne ydre tegn er således ikke i sig selv er tegn på militant islamisme eller vilje til vold.

3.2. Særlige gruppefællesskaber med betydning for militant islamistisk radikaliserings

Militant islamistisk radikaliserings finder ofte sted i særlige gruppefællesskaber, hvor individer uimodsagt kan opbygge og bekræfte hinanden i et militant islamistisk verdenssyn. Disse gruppefællesskaber tilbyder sårbare individer anerkendelse, identitet og motivation i form af en sammenhængende fortælling om uretfærdighed, der ofte placerer individet i en offerrolle. Som et led i denne proces oplever det enkelte individ – måske for første gang i sit liv – at blive del af et meningsfuldt fællesskab med klare regler for den enkeltes livsførelse. CTA vurderer, at sådanne gruppefællesskaber trives i islamisti-

ske miljøer, konfliktzoner, kriminelle bandemiljøer og fængsler. CTA vurderer, at særligt ophold i konfliktzoner og/eller relation til kriminelle miljøer kan have betydning for radikaliserede individers kapacitet til at begå voldelige handlinger.

CTA vurderer, at IS' udråbelse af et kalifat i Syrien/Irak har fungeret som en accelerator for militant islamistisk radikaliserings. Med udråbelsen af et kalifat har militante islamister fået en konkret sag at kæmpe for. Kalifatets tiltrækningskraft understøttes yderligere af propaganda på sociale medier, hvor IS målrettet og med visuel omhu taler direkte til sit publikum. CTA vurderer, at både udrejste til, dræbte i og hjemvendte fra konfliktzonen i Syrien/Irak har høj status i islamistiske miljøer og på relaterede sociale medier, hvor de anerkendes og fremhæves som forbilleder for andre. CTA vurderer, at også tilstedeværelsen af kvinder i militant islamistiske konfliktzoner bruges aktivt i propagandaøjemed af eksempelvis IS og dermed kan have en radikaliserende og rekrutterende effekt på andre kvinder.

Kriminelle bandemiljøer er kendetegnet ved deres voldsparathed og deres ekstremt maskuline gruppeidentitet, men er som gruppefællesskab sjældent politisk eller religiøst engageret. CTA vurderer, at der på personniveau er forbindelser mellem kriminelle bandemiljøer og islamistiske miljøer. Dette tager for de flestes vedkommende udgangspunkt i familierelationer eller fælles opvækst i en særlig bydel, men kan for andres vedkommende antage karakter af radikaliserings, såkaldt "crossover". Sådant radikaliserings kan ske som følge af påvirkning fra militant islamistisk propaganda og/eller af radikalisatorer i islamistiske miljøer, der tilbyder bandemedlemmer et alternativt, maskulint broderskab og opstiller en legitim ramme for udøvelse af kriminalitet og vold. Det kan vise sig ved, at individer i bandemiljøer begynder at anvende militant islamistiske symboler og retorik som identitetsmarkør, eller i form af egentlig radikaliserings, hvor et individ anvender bandemiljøets voldskapacitet, herunder adgang til våben, i forhold til en militant islamistisk dagsorden.

I fængsler kan tilhørsforhold til en religiøs eller ideologisk orienteret gruppe give indsatte flere fordele, herunder beskyttelse, men også identitet og et sæt klart definerede leveregler. Erfaringer fra udlandet peger i den forbindelse på, at konvertering til islam i fængsler er et fænomen i stigning, og at kombinationen af konvertering og fængsel kan øge risikoen for, at konvertitten vælger en radikal udlægning af islam. CTA vurderer på den baggrund, at indsatte i fængsler kan være særligt sårbare over for militant islamistisk radikaliserings, særligt såfremt de efter løsladelse bliver en del af miljøer, som fastholder dem i et militant islamistisk verdenssyn.